

A JAKABHEGYI REMETEHÁZ ÉS KÖNYVTÁRA.

Az Apostolok Cselekedetei című szentirási könyvből értesülünk, hogy Herodes Agrippa judeai király id. szent Jakab apostolt, ki szent János evangelistának testvérbátyja és az Üdvözítőnek meghitt tanítványa volt, karddal megölette*.)

A középkor közepe táján a nyugati kereszténységnél élénk vágyódás jelentkezett, hogy az evangelium első munkásainak ereklyéit megszerezzék. Salernoban gyönyörű székesegyházat építtetett a normann Guiscard Robert fejedelem szent Máté apostol ereklyéi fölé, melyeket Aetio- piából hoztak át. Velence pedig Alexandriából hozta át szent Márk ereklyéit és föléjük a világszép székesegyházat emelte. Szent Jakab apostol-vértanu ereklyéit Jeruzsálemből a Spanyolhon északnyugati részén fekvő Santiago di Compostella városban helyezték el és a XI. szá-

*.) "Azon időben veté kezeit Herodes király némelyekre az anyaszentegyházból, hogy azokat kinoztatná. Így Jakobot, a János testvérét, megöleté karddal." Eodem autem tempore misit Herodes rex manus, ut affligeret quosdam de Ecclesia. Occidit autem Jacobum, fratrem Joannis gladio. Ap.Csel.XII.1.

zadban székesegyházat építettek itt is és az apostol ezen kegyhelyéhez megindultak hamarosan a zarándoklatok a világ minden tájáról. A török ellen vívott szabadságharcban védőszent gyanánt tisztelték, nevét, képét hadizászlókra hínezték, neve alatt szerzetes és lovagrendek alakultak a hitetlenek elleni harcra, a szentföld visszafoglalására, a zarándokok védelmére.

Bertalan pécsi püspök, András királynak és a családjának bizalmas embere, Jolán királykisasszony nászának ügyében négyszer járt Aragoniában Jakab királynál, közelről megismerkedett szent Jakab tiszteletével és itthon püspöki székhelye közelében a Patacs felett emelkedő regegyes hegynek erdősegeiben elszórtan élő remeték épültes életét, szorgalmát figyelvén: őket közös életre összegyűjtötte, szabályzatot készített, számukra 1225 körül monostort és templomot ő is szent Jakab tiszteletére építtetett; a hegyet is szent Jakab hegyének, később egyszerűen Jakabhegynek nevezték. Ez volt a magyar pálosrend bölcsője; a rend történetírói (Gyöngyössy, Eggerer, Benger, Orosz stb.) innét számítják a rend keletkezését.

Erős száz év múlva a patacsi hegy délkeleti tövében Nagyasszony tiszteletére új pálos monostor keletkezett; ennek a körzete is, éppugy mint az előbbié, a patacsi klérus-uradalom területén feküdt és ettől kezdve a jakabhegyi házat ürögi (Yrugh.Ireg) monostornak kezdik nevezni. A rend pécsi házain kívül nevezetes monostorok voltak Bányában a kőszegváráljai, a Duna partján, - a bajcsi, Siklós mellett, - és különösen a szent László-monostor, a mohácsi országot mellett.

A török uralom után valamennyi romokban hevert.

A keresztény felszabadító hadsereg nyomában újra megjelentek a pálosok is. Pécssett megkapták a görög keletiek-től a bizánczi-török formában épített szent Erzsébet-templomot és a körüllevő telket, melyen idővel a mai liccum-templomot és épülettömböt építették.

A szent László-monostor és birtok a Batthány-családé lett. Kárpótlásul a pécsi pálosok 1719-ben a mágoosi uradalmat kapták meg. A patacsi uradalom területén levő két pálos monostorhely az 1703 április 19.-én kelt végleges adománylevél alapján a pécsi papság birtokába jutott. A beiktatásnál a pálosok nem tiltakoztak, jogigényt nem jelentettek be, jóllehet P. Somogyi Zsigmond pálos, Radanay püspök társaságában mint annak titkára és káplánja, az ürögi Szentkútnál már előzőleg lelkipásztori teendőket végzett. Azon élénk vágyódás azonban, hogy a rend a saját bölcsőjének birtokába jusson, hamarosan jelentkezett. Nesselrod gróf püspöktől kérelmeztek tehát, hogy a hegytetőn levő monostort és templomot (még tatarozható elég jó karban voltak) és körzetét engedje át nekik. A püspök lebeszélte őket ez óhajukról és a völgyben az Ürög tartozékát képező Szentkutat (Sacer fons, territorium sacrofontanum) engedte át nekik kárpótlásul haszonélvezetre. E területet Kapuossy György helynök s a püspöki jószágigazgató az 1720. évben jelölték ki számukra. Hamarosan kis zárdát, templomot és a zárandokok számára beszálló vendéglőt építettek. A zárdában felváltva a pécsi rendház valamelyik papja tartózkodott, aki a zárandokok lelki gondozását is végezte. Ezen templom felszerelése, oltára és a kegykép az 1786. évben, a rend feloszlatása után a réczvárosi templomba került. (Ezen templomnál követték el a pécsi tanulók 1802. tavaszán azon vallássértést, melynek következtében a pécsi

akadémiát Győrbe helyezték át.)

Nesselrod gróf püspök idejében a pálosok a hegytető birtokáért újabb követeléssel nem léptek fel. Halála után azonban Thurn Kázmér gróf püspök alatt megkísérelték, hogy a tulajdonost bevégzett tények elé állítsák. 1732 július 25.-én szent Jakab ünnepén kimentek a Patacs feletti szent Jakab-monostorhoz, hol az idők mostoha sága következtében csupán az épületnek romjai voltak láthatók, egy romtó valamelyest a bozótot kiirtotta és a templomromokat a szent Jakab-tisztelet elvégzésére hozzáférhetőkké tette. Emelt napon tehát az egyházi ünnepély elvégzésére P. Tolnay Miklós a pécsi pálosház főnöke (perjel) társával, a pálos-rendház ünnepi szónokával, ott megjelent, teljes bizalommal és a birtokjog zavartalan tudatával, melynek ki-domborítására ezen funkciókat végezni szándékoztak. A szónoklat végén azonban Domsios és Fonyó kanonokok a jelenlevők fülhallatára a két pálos pap előtt ünnepélyesen óvást tettek a tervezett birtokbavétel ellen és a további eljárásokban őket megakadályozták. Erre a házfőnök ellentiltakozással élt és kijelentette, hogy régi igényüket a pálos-
rend ősi háza iránt fenntartják. A nép botránkozásának elkerülésére azonban megengedték, hogy a szent misét elvégezzék. A további funkcióktól és azoknak révén a monostor romjainak, templomának és tartozékainak birtokbavételétől a pálos szerzeteseket nyomatékosan eltiltották. A pálosok ezen tilalmazásáról és ellentilalmazásról jegyzőkönyvet kértek, melyet 1732 augusztus 27.-én Horváth Dániel baranyai táblabíró és Thanyi György esküdt állítottak ki.*)

*) (Pócsi Képtalani Levéltár 9:27.)

Ezen kísérletet az 1733 és 1734. év július 25. napján megismételték, mindannyiszor eredménytelenül: akadályozással, óvással és ellenóvással. Erre a perjel 1734 szeptember 11.-én a Bécsben tartózkodó Thurn gróf püspökhöz is panaszos jelentést küldött, ki október 23.-án kelt válaszában jelezte, hogy az eseteket ugyan igen sajnálja és fájlalja és kész elégtételt adni; de őszintén meg kell mondania, hogy a kellemetlenség okozói tulajdonképpen a pálosok voltak. Nem szabad ugyanis a pálosoknak elfeledniök, hogy Nesselrod gróf püspök atyai jóindulattal ismételten figyelmeztette őket, hogy jogukat, ha alaposaknak és helytállóknak tartják, bírói kereset útján érvényesítsék, nem pedig évről-évre ismétlődő visszás jelentésekkel.*)

*

Fonyó Sándor kanonok, ki az említett tiltakozásnál szerepelt, hosszú időn át nevezetes szerepet játszott a Jakabhegy történetében. Somogymogyei protestáns nemes családból származott. Papi tanulmányait a nagyszombati egyetemen végezte. Mint a pécsi püspökségnek papja, lelkesi szolgálatokat végzett; Tolna-Tamási plebánosa volt és Nesselrod gróf püspök kanonokká nevezte ki Kapuosity György kanonok helyére, még annak életében. Kapucsytól - nagybátyjától - örökölte annak kanonoki házáat (Kardos K.u.8. kertiszárny) és a szigeti külvárosban egy majorhelyet: a Petőfi-, Makár-, Rokus- és Kaszárnya-utcák által keretezett telektömböt. (Ennek délnyugati sarkán épült az u.n.Fonyó-ház, melynek története egész könyvet igényelne). Fonyó erős gaz-

*) (Pécs-Bar. Muzseumi Értesítő. III. 67.)

dasági érzéssel létrehozta a Káptalan szentmiklósi szőlejét, mely a vármegyei szőlőművelésnek ma is nevezetes teljesítménye. Olajfestésű arcképét mindmáig ezen szőlőnek épületében őrzik.

Fonyó Sándor a Jakabhegy tetejét, mely Patacs birtoktartozéka gyanánt az 1736. évi rendezéskor a Káptalan tulajdonába került, kezelésbe vette. Az addig csak elnagyoltan, hevenyészve tatarozott templomot gyökeresen javíttatta és: ismét szent Jakab tiszteletére szentelte. (Tomplombusú: július 25.) Az ősi pálosmonostort emeltesre építtette, teljesen lakhatóvá tette, berendezte. Az építkezés az 1745. évben történt. Az épületnek, az egész monostorszerű új intézménynek oélja általában véve a vallásos életnek fejlesztése volt. Remetéknek nyújtott állandó vagy átmeneti tartózkodásra lehetőséget; egyuttal lelki gyakorlatos ház volt; egyházmegyei papok önkéntes vagy kényszervezeklésre vonultak oda vissza; beteg, nyugdíjas papok részére pihenőotthon volt.

A remeteélet akkortájt világszerte gyakorlatban volt; jobbára egyházhatósági, sőt királyi engedély alapján folytatták, kizárólag férfiak. Valamely templomrom mellett szerettek leginkább elhelyezkedni; azt tatarozták; - előimádkoztak, énekeltek és visszavonult, vallásos életet folytattak az illetékos plobános ellenőrzése mellett. Nálunk nevezetesebb eremus (remetehely) volt Turbék (az ottani sekrestyést ma is remetének hívják), Ménfa, Szent-Domján, Püspökszentlászló és a Bertalan kápolna. A remeték rendszeren egyedüllétben, magányosan laktak, - némolykor ketten együtt (pl. Zomba-Odén); közös életben, szerzetes módon csak a Jakabhegyi házban. Számuk folyton hullámzott. Jobbára egyházi ruhában jártak: fekete talárban, zarándok gallérral (polorin). Többen

az egyházi kisebb rendeket felvették. Néhányan szent Ferencz harmadik rendjének tagjai voltak, mások pedig egy római remete-szerzethez tartoztak. Tulnyomó részük zarándoklatot végzett (Mária-Czell, Róma, Compostella, Jeruzsálem stb.)

A jakabhegyi háznak lakóit illetőleg levéltári és egyéb források nyomán a következő nevek állanak rendelkezésünkre:

ILLINCZICS MÁRTON, a szent Jakab hegyén remete, ki a négy kisebb egyházi rendet is felvette, buzgalomból és valóságos áhitattól vezéreltetve, szent Péter és szent Pál apostolok küszöbét (limina apostolorum) óhajtottá Rómában látogatni s ezen római útja alkalmából más szent helyet is megtekinteni. Ezen célból utlevelet és ajánló sorokat kért személyesen Klimó püspöktől. A püspök nevében 1756 április 12.én a helynök állította ki az ajánló iratot; bizonyítván, hogy a zarándok egészségesen, fertőző betegségtől mentesen indulutnak, - őt mindenkinek jóságába ajánlja; védelmet, szállást és alamizsnát kér számára azoktól, akikhez utközben fordul. Ugyanakkor vele indult Rómába MARCKGRABER ISTVÁN, ugyancsak szent-jakabhegyi remete, világi, ki ugyanolyan ajánló sorokat kapott.

MARCSALI JÁNOS jakabhegyi remete szintén Rómába indult zarándokuttra. Részére a püspöki helynök 1753 március 28.-án ajánló és utlevelet állított ki.

A jakabhegyi remeték közé tartozott RAUSZ GYÖRGY is, ki 1768 június 8.-án utlevelet kapott a püspöktől, hogy Légrad mezővárosba utazzék.

1757 augusztus 13.-án az egyik jakabhegyi remete, OLIVER ANTAL bizonyítványt kért arról, hogy mielőtt ő a jakabhegyi remeteházba vonult volna, b.e. Borényi Zsigmond gróf püspöktől a kisebb rendeket és a klerikusai hajkoronát

felvette. Szándéka most az, hogy Isten nyilvános tiszteletére szentelje magát s azért kérte a bizonyítványt, melyet el is nyert.

Itt élt HERMON JÓZSEF is, harmadrendi (devotus ac religiosus vir tertii ordinis S. Francisci Eremita in monte S. Jacobi supra Patacs), kinek Fonyó vikárius Győr, Komárom és Buda vidékére utlevelet állított ki.

TAHI ÁDÁM paksi földbirtokos 1764 október 21.-én a szent Jakab hegyén végzett szent gyakorlat után Klimó püspökhöz meleg hangu levelet intézett, melyben elmondotta ezen szent gyakorlatnak történetét és indító okát. Szeptember havában ugyanis megbetegedett és betegsége tizenötödik napján annyira rosszul érezte magát, hogy szinte halálküzdelmet érzett. Akkor jutott eszébe, hogy mily nehéz ilyen helyzetben összeszedett lélekkel jó halálra előkészülni. Ezen helyzetben Ezechiás király példájára Istenhez kiáltott, hogy engedjen neki még valamelyes időt, hogy családját és házát rendbehozassa és fogadalmat tett, hogy ha felgyógyul, a szent Jakab hegyére, melynek hírét többször hallotta, magányba vonul vissza és két héten át szent gyakorlatot tart. Erejéhez mértén azonban mások számára is biztosítani akarja ezen szent gyakorlat tartásának lehetőségét, s azért felajánlotta, hogy a Jakabhogyról hazatérve, teljes ünnepélyességgel fogja magát arra fogadalommal kötelezni, hogy Paks községben fekvő javaiból tizedet ad évenként ezen szent hely számára, ahol egyébként életében évről-évre óhajtja ugyanezen szent gyakorlatot a magányban megismételni. Erre kérte Klimó püspöknek bologyezését és hozzájárulását. A levelet a szent gyakorlat végén még a Jakabhegyen írta (in monte S Jacobi finita recollectione).*)

*) Püspöki levéltár 1764. 79.sz.

HALÁSZ ARZÉN ISTVÁN (harmadrendi) remeteéletének kezdetén sokáig tartózkodott a jakabhegyi házban; onnét foglalta el a szent Bertalan kápolna melletti remeteséget. Az 1782. évben pappá szentelték, s a városi kórházban tehetségéhez mértelen lelkeszi teendőket végzett. Ott halálozott el 1791 július 29.-én élete 76. évében.

A jakabhegyi papremeték között sokszor fordul elő az okmányokban FORTUN MIKLÓS neve, ki a remeteházat 1748-ban szándékozott elhagyni s Fonyó vikárius 1748 május 20.-án hosszú buzdító és nyugtató levelet írt neki. Kilenc év múlva 1757 április 17.-én kelt irattal elbocsátották őt a diakovári egyházmegyébe, saját kérésére, azon kikötéssel, hogy ha a pécsi egyházmegyében az ő szolgálatára szükség lesz, akkor kötelessége lesz visszajönni. (Előzetesen - az elbocsátó levél megszerzése esetére - 1756 október 21.-én Chiolnisch diakovári püspök őt egyházmegyéjébe felvette). 1761 július 1. keltezéssel már azt írta Klimo püspök Christovics vikáriusnak, hogy Fortun visszatért négy évi távolléte után egyházmegyei szolgálatba. Vessék vizsgálatnak alá és jelöljenek ki neki alkalmas helyet. 1763 elején arra kérte a püspököt, hogy a szentlászlói remeteségbe (ad S. Iadislauum supra Hetin) vonulhasson s ott papi ténykedéseket végezhesen. Ekkor már ismét a szent Jakab-hegyén tartózkodott (aláírás: Nicolaus Fortun ad S. Jacobum Presbyter). A püspök erre Christovics vikáriustól (1763 február 28.-án Pozsonyból) az esetre nézve véleményt kért. Ezen levélből az látszik, hogy TOMÁNOVICH GYÖRGY egyházmegyei pap szintén remete életet folytatott. - 1764. február 5.-én szent Jakab hegyén kelt irással P. Fortun Miklós "Istennek méltatlan papja és remete", mint alázatos aláírása mondja, folyamodott a püspökhöz, ezuttal utlevélért, hogy Rómába me-

hessen, mert fogadalma van erre, azonfelül ismét engedélykérést kért, hogy a Hetény melletti Szent László-remeteségben élhessen, hová mindig nagy vonzódása volt; kéregetés nélkül nem tud megélni; a Jakabhegyen nincs misepénz, — az odaváló remoték is nagyon megfogytak, — mint írja — most már csupán négyen vannak ott; a plebánosok is több helyütt már beszüntették az alamizsnélkodást. (A levelet Fortun Pozsonyba küldötte, mert Klimó püspök ez időtájt ott tartózkodott). Fortun tényleg olvégezte római zarándoklatát. Az 1781. évben az egyházmegyéből távozott.

MOROVICH MÁRK, volt lorettói növendék, több plebánián és káplánállomáson működve 1769 március 8.-én a jakabhegyi házba került magányba, lelkigyakorlatra, egy esztendői vezeklésre. Az első negyven napon csupán kenyéren és vizen élt; azután minden hétfőn, szerdán és pénteken ugyancsak kenyéren és vizen, a többi napokon is bőjti ételt kapott csupán. Egyéb-ként derült lelki ember volt; élete végén nehéz betegségben az illoki ferences zárdában a türelemnek igazán hősi jelét adta.*)

SZENTE JÁNOS, ki három plebánia (Zomba, Tamási, Regöly) gondozásának fáradaimai után 1762-ben Pécsre nyugdíjba jött, szintén a jakabhegyi ház magányába vonult huzamos időre vissza. Meghalt 1787 december 30.-én élete 78. évében s oltomotték a belvárosi templom kriptájába.

JAKOBOVICS IMRÉ 1753 június 24.-én szentelte pappá Klimó püspök a remete-élet czimére. Azonnal a jakabhegyi házba vonult; 1759-ben Bölcskén lelkész, honnét 1769-ben visszatért; a remete-ház feloszlata után a vásnoki plebánián tartózkodott; elhunyt az 1793. évben.

*)Brüsztle: Recensio. II.519.

KOVÁCS MIHÁLY 1751 március 27.-én lett pappá szentelve remeteségre; közben 1754-58-ban K. Szöllőssön lelkész. A remeteház feloszlata után a szemináriumban lakott; itt halálozott el 1790-ben.

Az egyházmegye egyik papját, UNGER JÁNOST a káptalani helynök 1778 április 9.-én kelt irattal a Jakabhegyre, a remeteházba küldötte üdülni és gyógyulni, mert a levél szerint beteg volt annyira, hogy lelkipásztori teendőkre alkalmatlan volt; mint valami csendes és kényelmes helyet választotta a vikárius a jakabhegyi házat pihenőre.*) Ugyanekkor tartózkodott ott egy másik pap is, BENDES JÁNOS, ugyanazon fizetés ellenében. A remeteház felügyelőjéhez, P. Szily Ferenczhez**) irt levélben azt kötötte ki a vikárius, hogy őket a hegyről semmi szin alatt sehova el ne eresszék, hanem ott munkakörükben megtartsák (domi illos in officio constanter et prudenter contineat). Mindkét papot Szilynek nemcsak igazgatására, hanem gondozására és szeretetére is bizták.

RABARICS JÓZSEFET gróf Berényi püspök szintén a remeteélet ozimére szentelte pappá.- A jakabhegyi házban tartózkodott 1747-49.évek között SZELIGOVICS JAKAB pap is.

Tíz évig (1753-63) tartózkodott e házban FARKAS JÓZSEF sumonyi plebános, később várkaplán, ki Klimo püspök Fonyó vikáriushoz 1763 február 27.-én irt levele szerint a szentlászlói remeteházba akart átmenni.

Egyházhatalósági és kormányintézkedésre a pécsi püspökség területén tartózkodó remetéket az 1767. évben hivatalosan összeirták.***)

*) Ad montem s. Jacobi velut commodum et tranquillum locum disponendum illum duxi.

**) P. Francisco eremitorii montis Jacobi Superiori, ez a címzés; belül pedig Rnde P. Superior a megszólítás.

***) Püspöki levéltár 1767.129. Series eremitarum in dioecesi Quinqueeclesiensi commorantium.

Ezen jegyzék szerint a pécsi esperesi kerületben a Jakabhegyen (In monte S. Jacobi; in districtu Quinqueocclesiensis) a következő remeték voltak:

1. SZILY FERENC, felszentelt egyházmegyei pap, b.e. gróf Berényi Zsigmond pécsi püspök engedélyével 1747-ben öltözött be és ugyanő szentelte fel a pécsi egyházmegye oimére 1748-ban. Született Pécsen 1723 november 5.-én. Eddig jobbára családi vagyonából éldogélt. Abaligeten volt 10 évig lelkész; 1758 óta remete.

2. SIKLOSS PÉTER frater, magyar, Dobrony községből (Veszprém megye), b.e. gróf Nesselrod Vilmos Ferenc pécsi püspök alatt Bakich Gábor püspöki vikárius engedélyével öltözött be remetének. Született 1697 körül. Azelőtt keze munkájából élt; később a jakabhegyi közös háztartásban élt.

3. MARCKGRUBER ISTVÁN, frater, Crems (Ausztria) városból származott. Foglalkozására építész (architectus). Beöltözött Rómában 1749-ben. A püspöki szék nem volt Pécsen betöltve s b.e. Fonyó Sándor káptalani helynök a Szent Jakab hegyére őt felvette. Sohasem kért könyöradományt és jelenleg is mesterségét gyakorolja és abból él. Született 1706 körül.

4. SZKENDER MÁRTON, frater, horvát, Tergov községből (zágrábi egyházmegye); b.e. Fonyó Sándor káptalani helynök engedélyével öltözött be. Született 1705 körül.

5. MARIANICS LUKÁCS, mesterségére nézve szabó, horvát, a zágrábi megyéből származik. Beöltözött remetének az 1751. évben Fonyó káptalani helynök engedélyével és óhajára. Ekkor (1767-ben) 37 éves volt.

6. SEDINAY (SEGNIAI) PÁL, frater, Nyitra megyéből. Ekkor 66 éves volt. Klimó György 1761 június 10.-én maga engedte meg (ki egyébként a jakabhegyi remetenázat nem óhajtotta fejleszteni) hogy papi ruhába (veste talari) remetének beöltözhessek

és a jakabhegyi házba vonulhasson, de fogadalmat ne tegyen. A beöltözés még az 1761. évben történt.

7. RAUSZ GYÖRGY, frater, magyar, Ivánca községből (Zala megye). Ekkor 35 éves volt; foglalkozására nézve szakács. Az 1766. évben b.e. Fonyó nagyprépost vette őt fel a jakabhegyi remeteházba és öltöztette be.

8. Ugyanazon nagyprépost vett fel és öltöztetett be egy frater, kinek neve a jegyzék szerint Ferenc (Franciscus), ki a nagyprépostot jakabhegyi tartózkodása alkalmából betegeskedésében ápolta és kiszolgáltatta és a közelmúltban (a jegyzék keltezését véve) az elhunyt örkanonoknál tartózkodott. Ez a remete Frater DOMBAY FERENC volt, ki említett szolgálatáért 1767 június 22.-én Fonyó hagyatékából hat körmöczi aranyat kapott és engedélyt kért, hogy más remeteségbe mehessen.

A Szent Jakab hegyén tartózkodó remetéknek a jegyzék szerint 600 forint tőkén kívül nem volt más vagyonuk, sem alapítványuk. Csupán Patacs községben volt 16 kapás szőlőjük. Egyik jövedelmi forrásuk volt 1760 körül az ürögi Kozáry-féle malom. Ezt a malmot a Káptalan vette meg és jövedelmét a remetéknek engedte át. A malom első tulajdonosa Kozáry Mihály, Batthyány Károly gróf úszögi uradalmának tisztartója (provisor) volt, pécsi lakós. A felbecsülésről szóló jegyzőkönyvet a helyszínen 1754 január 2.-án vették fel, a malom értékét 719 frt. 90 kr.-ra becsülték. A malomjövedelem haszonélvezetéért a remetéknek azonban bizonyos időközökben folyamodniuk kellett. Később a jövedelmet a remeteháztól elvonták. Midőn 1773 december 31.-én Szily Ferenc, a remeteház főnöke a malom jövedelméért újra folyamodott, a Káptalan őt már türelemre intette.

Szabályzatukat a jakabhegyi remeték b.e. Fonyó Sándor nagypréposttól nyerték.*) A kerületi esperes bizonyoságot nyújtott és

*) Közölve és ismertetve a Pécs-Bar. Muz. Egyes. Értesítőjében, III.67.

tanúságot tett az említett remetéről, hogy eddig becsületes és épületes életet éltek. Szűret idejében és előforduló szükségletek alkalmából egyikük körüljár kéregetni; de eddig még nem lehetett hallani, hogy a népnek alkalmatlanságot okoztak volna. *)

A jakabhegyi templom számára Rómából a szokásos feltételek mellett bucsuengedélyt is szereztek. Az engedélyokmány Gandolfó várban 1759 június 26.-án kelt és engedélyezte XIII. Kelemen pápa, mindjárt pápasága első évében. A bucsu feltételei: bűnbánat, gyónás, áldozás és a Szent Ágoston rendjén levő remetetestvéreknek id. Szent Jakab apostol tiszteletére épült templomának látogatása a Pécs melletti Szent Jakab hegyen (Ecclesia S. Jacobi majoris fratrum eremitarum ordinis S. Augustini montis S. Jacobi nuncupati dioec. V. Eccles.). A bucsuengedély az egyházhatalóság által megjelölendő napra szólt, évenként egyszer. Az engedélyokmány - szegénység címén - ingyen lett kiállítva, hét évre szóló érvénnyel. Ezen pápai iratot Christovics Imre pécsi püspöki vikárius írta alá hitelesítésül és kihirdetését 1759 szeptember 16.-án engedélyezte.

1770 július 7.-i keltezéssel id. Szent Jakab apostol ünnepe (július 25) a jakabhegyi remeteház temploma ismételten bucsuengedélyt nyert (indulgentia die S. Jacobo majori Sacro futura pro ecclesia eremitarum montis S. Jacobi ad V. Ecclesias).

*

*) A hetényi esperesi kerületben, Hetény plebánián, Szentlászló birtokon (in Sancto Ladislao supra Hetény) szintén volt remetelakás; de ezen jegyzék készülésének idejében nem volt ott remete. - A mohácsi kerületben, a himesházai plebánián, Lak filiális községben Eckard Adám remete élt, Duderstadt városból (eisfeldi fejedelemség); 1751 körül lett felvéve Szent Ferenc rendjébe, ott két évig ujong volt; a vikárius engedélyével lett Lakon remete. Életmódja Szent Ferenc harmadik rendje szerint való; a laki templomnak szolgálatokat tett és annak gondját viselte.

A remeteház természetesen könyvekkel is fel volt szerelve. Vegyes tartalmuak és vegyes eredetűek. Legtöbbjük Fonyó kanonok adománya, ki saját könyveit eredetileg ugyan kanonok-utódjának szánta, de ezen tervét megváltoztatván: könyvtárát élete alkonyán a remeteháznak ajándékozta. Legtöbb könyvük az akkori könyvtárlag köréből került ki; de akadtak közöttük becses ritkaságok is. A könyvkészlet külön könyvtárszobában volt elhelyezve. A könyvek tartalmuk szerint csoportosítva ivrétű, egyszerű kéregpapírba kötött, vonalozás nélküli papírlapokból álló elég vastag könyvbe lettek kézírással címek és szerzők szerint bejegyezve. A bejegyzés több kéz munkája; 1767 körül zárhatták le, mert az utolsó beírás több helyütt az 1767-ben elhunyt Fonyó jellegzetes kézírása. Az egyes csoportok között későbbi bejegyzések számára sok üres lapot hagytak. Ezen katalogus a remeteháznak az 1782. évben kezdődő felosztatása alkalmából a Káptalani Levéltárban lett elhelyezve s ott van mind a mai napig.*) Minthogy jelen szerény közleménynek főcélja ezen könyvkészletnek bemutatása, a jegyzéket teljes egészében adjuk. Címe:

CATALOGUS UNIVERSALIS LIBRORUM, IN BIBLIOTHECA EREMITARUM AD SANCTUM JACOBUM IN MONTE SUPRA PATACS - divisus per rubricas generales seu classes scriptorum et auctorum, ita, ut

nro 1. adnotati reperiantur libri Sacri Veteris et Novi Testamenti - item interpretes et Collegium S. Patrum.		
2. Theologi speculativi, morales et polemici,		
3. Canonistae,	4. Ascetae,	
5. Concionatores,	6. Historici,	
7. Critici,	8. Philosophi,	
9. Medici et naturalistae,	10. Juristae ac legistae,	
11. Mathematici ac geographici,	12. Politici,	
13. Poetae,	14. Grammatici,	15. Miscellanei.

*) Archiv. priv. fasc. 952.

Az 1. csoportból:

 Latin-német Szentírás, két magyar, három latin Szentírás és régi nyomásu német evangélium (AA V.13)*)
 C. a Lapide: Commentar, 12 kötet
 Leblaki: Zsoltárok, 6 kötet
 Pineda: Jób könyve, 2 kötet
 Concordantia
 P. Pexenfelder: Florus biblicus
 Hannapo: Exempla biblica
 P. Uloa: Decades, 5 kötet
 Mercz P.: Onomasticum biblicum (GG VI.19.)
 Iconographia V. Test.
 Peraldi G.: Exempla virtutum et vitiorum
 Magyar és magyar-német evangéliumok [Telegdié is] (X I.14.)
 Oliva P.: Genesis-magyarázat, 2 kötet
 Princeps Nadib = Christus (DD VIII.5.)
 Kasszino N.: Regnum Dei
 A. de Graveson: Historia ecclesiastica, 7 kötet
 Flores Bibliae
 Szent Ambrus, Ágoston, Gergely és Jeromos művei, 2, 11, 4 kötet
 Damascenus műve 2 kötet és Szent Jusztin vértanúé 1 kötet.

A 2. csoportban:

 E. Amort műve 4 kötet
 Lacroy Cl. erkölcsstana, 3 kötet
 Sbogar: Theol. radicalis (N IV.25.)
 Reiffenstuel A.: Theol. moralis, 3 példány és ivrétben kettő
 Leonardelli: Decisiones practicae (U VII.11.)
 Laymann P.: Theol. moralis
 Lohner T.: Instructio practica, 3 kötet
 Elbel: Theol. moralis, 5 kötet (GG VIII.23,27.)
 Quaestiones theol. (X XII.38; V VIII.6.)
 P. Tapolcsányi: Centuria Casuum
 Salustiani E.: Aphorismata
 Segneri: Instructio Confessarii, 4 példány (N IX.1.)
 Spreng Jac.: Theol. Patrum (X V.31.)
 Busenbaum: Theol. moralis, 2 példány
 Camperger Fr.: Theol. de Deo
 Biesmann: Doctrina moralis
 Panormitanus: Notitia brevis (JJ IX.26.)
 Toletus: Compendium (KK IX.15.)
 Petrus Lombardus: Summa theol
 Francolini: Tyrocinium
 P. de Nicolis: Praxis moralis (U II.6.)
 Antoine: Theol. Speculativa 2 kötet
 Erber: Theol. Speculativa 8 kötet (T IX.14-19)
 P. Pichler: Theol. polemica, 2 kötet
 Segneri: Institutio parochi
 Névtelen: De Deo uno et trino
 J. Clericati: Decisiones sacramentales, 2 kötet

*) A könyvtár javarésze a remeteház feloszlatásakor a pécsi püspöki könyvtárba került. Az idekerült könyveket akként jelöljük meg, hogy az egyes címek után zárójelek közt közöljük a könyvek mai jelzetét. De csak azokét, melyekben a remeteház exlibrise, vagy a remeteház tulajdonjogát jelentő bejegyzés van. Az itt meg nem jelölt további könyvek tulnyomó része szintén megvan a püspöki könyvtárban, de azokban más exlibris, vagy más provenienciamegjelölés van s ezért jelzetüket nem adjuk. A könyvtár valószínűleg válogatás után került a püspöki Bibliothecába, mikor is azokat a könyveket, melyek itt duplumok lettek volna, másoknak (plebániáknak) engedték át.

A második osztály új csoportja a hitvitázó irodalom, névszerint:

 Pázmány: Kalauz, ivrét, 3 példány (H IV.16)
 Lacey: Propugnatio, 2 példány
 Szentiványi M.: Forum scrutarium (OO IV.3.)
 Erdődy G.: Opusculum (MM IV.49)
 L.Gotti: Vera religio
 Ecclesia orientalis
 Rajcsányi: Opusculum (Y XII.10.)
 Proscriptio praedicantium ex Hungaria
 S.Augustinus: Propugnator
 Bœcanus: Manuale controversiarum, 4 példány
 Szentiványi: Turris Babel, 2 példány
 Szerdahelyi G.: Religio salvifica
 Ecclesia triumphans
 Bossuet: Hist. protestantium (M IX.14-15)
 Lessius L.: Consultatio (KK IX.10.)
 -Hit- nem hit
 L. Danes: Regnum Christi
 Böjtös S.: Domus Domini
 C.Danes: Temporum notio
 Gotti: Az igaz urnak megválasztása (A V.31.)
 Üdvösség mannája.

A 3. csoport:

 Corpus juris Canonici
 Reiffenstuel: Interpretatio SS.Canonum
 Concilium Nicaenum (F VIII.32)
 Engell L.: Coll. Univ. juris Canon.
 Pichler: Comp. jurisprudentiae
 Conc. Tridentinum
 Lambertini: Institutiones Ecclesiasticae

A hitbuzgalmi csoportból:

 Segneri: Manna animae, 2 példány
 Stanihurstius magyar és latin nyelven (X IV.34.)
 Paedagogus christianus
 Messenii Jac.: Speculum imaginum Veritatis
 Exercitia S. Ignatii
 Avancini N.: Meditationes (X II.4.)
 Viator christianus
 Grasseth: Meditationes
 Miller: Parabolae (X V.24.)
 Grasseth: Provisio infirmorum (német)
 Cochen M.: Provisio infirmorum
 Expositio missae (németül)
 Sambochen: Meditationes
 Franciscus de Sales: Philothea
 Tritemius: De vita Sacerdotum
 Fácny Gy.: Mortificatio passionum
 Manuale parochorum
 Viator christianus, 2 példány
 Ars semper gaudendi
 Calendarium Marianum, 2 példány
 Cura salutis
 Tamburini: Methodus confessionis (N IX.2.)
 Negro V.: Tuba sonora
 Ultimum mundi quadriennium, 2 példány
 Via viri in adolescentia sua
 S.Augustini meditationes (U IX.9.)

Quadriga pastoralis (KK IX.6.)
 Schola Christi (német)
 Via sapientiae (magyar)
 Epitome viri ecclesiastici
 Bellarmin: Gemitus columbae (M IX.6-9)
 Hebdomada meditationum
 Suquet: Meditationes (magyar)
 Flores exemplorum
 Speculum exemplorum
 Thomas a Kempis
 Vita christi (szláv)
 De Barsia: Manuductio
 Sonora tuba
 P.Tilkovszki: Soliloquia
 Considerationes pro hebdom.
 P.Levemberg: Fructus indicii
 P.Hanapi: Exempla S.Script.

Az egyház-szónoklati csoport könyvei:

 Szabó István: Conciones, 2 példány
 Szabó István: Böjti szónoklatok, magyar, 2 példány (N IV.9.)
 P. Schuntogh: Mons Sinai (német)
 Joseph a S.Maria: Conciones (F IV.16.)
 Pázmány: Vasárnapi predikációk, 2 kötet, ivrét
 Tripartitum Concionum dioec. Olomucensis, 3 kötet
 Wikleffy Postillae, fragmenta
 Fragmenta Concionum
 Textor S.: Trias moralis
 de Barzia J.: Christianus excitator, 2 példány
 Faber: Conciones, folio 4 kötet (GG V.6-8)
 Canisius Petrus: Ludus puerorum
 Oberrichter [Oberleitner] Fr.: Simplicium leges (U VII.8.)
 Bacsics Antal: Veritas catholica (horvát)
 Illés András: Verbum abbreviatum (magyar és latin) 5 kötet
 (Y X.29.)
 Knittl C.: Conciones
 Colinus A.: Conciones
 Illés István: Catechesis
 Csuzi Zsigmond: Tuba Evangelica (magyar)
 Hefflik: Conciones funebrales
 Peicsics Chr.: Mahometanus stb. (GG VII.20)
 De Calvo M.: Praedicabilia (Z VI.46)
 Ginter A.: Speculum amoris
 Telegdy M.: Conciones (magyar)
 Ginter A.: Currus Israel (G V.20)
 Pexenfelder M.: Concionator historicus CC VI.21)
 Sethamer Cristoph: Tuba analogica (HH IV.15)
 Poch Casp.: Locustae (X I.17)
 Phil. a S.Jac.: Laus et gloria (német) (CC V.17)
 Scheifler Eberhard: Vita Deiparae
 Schemlinek Libor: Galea salutis (FF VIII.24)
 Biró M.: Comitia (magyar)
 Molnár A.: Barkóczy-gyászbeszéd
 Aquila (Erdődy L.- gyászbeszéd)
 Szily A.: Concio
 Gibon Rich.: Conciones funebres
 Pelbárt de T.: Conciones de B.Virgine
 Catechismus Romanus
 Bellarmin Catech., 6 példány
 Nucleus catecheticus
 Institutiones christianae, 2 példány

Drachter Jo.: Conciones extemporanae (HH IX.30)
 Káldy: Conciones
 Currus Israel
 Joseph a S. Maria: Conciones (F IV.16)
 Landovics (?) St.: Conciones
 Schrötter: Conc. morales (HH II.4-5)
 Dirchink: Exhort. ad religiosos (N V.9)
 Illyés: Fascic. miscellaneus (X XI.22)

Egyházi és világtörténelem:

 Istvánffy: de rebus Hunaricis (GG II.5)
 Bonfini: De rebus Hungaricis
 Schwanthner: De Scriptoribus rerum Hungaricarum (N VI.11)
 Kazy: Contin. Istvánffy
 Stiling: Vita S. Stephani (A IV.23)
 Dufresne: Illyricum, 2 példány
 Dondini: Hist. Alex, Farnesio
 Desericzky: De initiis Hungarorum
 Cabassutti: Notitia ecclesiastica
 Kéry Fr.: Imperatores orientis
 Pistori: De rebus Germanicis (R III.9-11)
 Gottofredus Ludovicus: Archontologia
 Pagi Fr.: Brev. hist. chronologicum
 Natales Archi-eppatus Colocen. (G VII.2)
 Cluverii: Epitome historiarum
 Vita Georgii Castriotae
 Speculum sine macula (magyar)
 Vita S. Francisci Seraphici (magyar)
 Vita sanctorum (horvát)
 Vita Sanctorum (latin és magyar nyelven)
 Institutum ordinis SS. Trinitatis (X XI.20)
 Vita eremitarum (német)
 Vita Christi (cseh)
 Szentiványi M.: Chronologia
 Petheő: Hist. ungarica
 Flores exemplorum
 Speculum exemplorum
 Miracula B.M. Virginis
 Mausoleum regum Hungariae
 Imperatores ottomanici
 Hor. Tursolini: Epitome historiarum
 Vita B. Calasactii Piaristae
 Viti Berengi tomus Danicus
 Series Banorum Dalmatiae et Croatiae
 Vita S. Fidelis Capucini
 Sandini: Historia apostolica
 Timon S.: Imago antiquae Hungariae
 Fax chronol. univ. (LL VIII.51)
 Vita S. Pauli eremita (OO IX.28)
 Vita Edmundi Campiani
 De montibus Hungariae (magyar)
 Nova chronologia Hungariae
 Ortus progressus universitatis Tyrnaviensis (V IX.21)
 Vita Georg. Széchenyi (LL IX.43)
 Epitome vitarum Plutarchi
 Turselini: Epitome historiarum (KK IX.11)
 Vita Steph. Koháry
 Vita Georg. Lippay (KK IX.31)
 Itinerarium philosophi
 De aquis Hungariae (magyar)
 Stengely Gy.: Mundus symbolicus Mundus theoreticus (U III.3)
 Amet de Graveson: Hist. ecclesiastica

Flavius Josephus: De bello Judaico (C I.23)
 Mennyei Korona, azaz: Csudálatos B.Szűz képének eredete
 Taxonyi János: Az isteni igazság tükrö (CC VI.8)
 Kropper A.: Hist. Josephi Caesaris

A critici felzésű csoportnak könyvei a következők:

 Corsinius Edv.: Dissertationes agonisticae
 Descriptio mechanicorum (német)
 Biró M.: Enchiridion
 Ad nummos Augustorum appendicula
 Anonymus: Dispunctio notarum 40
 Astrologia naturalis Complexionum
 Comitia Regnorum Hungariae (LL IX.41)
 Anonymus: Contra primatum S.Pauli Erem

A bölcséleti irodalom ezen művekkel volt képviselve:

 Hoffer: Promptuarium philos.
 Dissertatio phisica
 Antinomista philosophiam Thomisticam impugnans
 Mariotti: De motu aquarum
 Senerti: Scientia naturalis
 Carthesius: Iter per mundum (V IX.22)
 Buczeleny: Dissertatio academica
 Phisica exotica
 Schott G.: Magia naturalis
 Tripartitum juris philosophici
 Quaesita physica curiosa
 Hevenessy G.: Meteora
 Emanuelis Thesaur. philos. moralis
 Philos. Thomistica
 Franc. de Lanis: Artificia physica
 Erber: Institutiones dialecticae

Az orvosi és természettudományi irodalomból:

 Liber mirabilis de omni genere medicamentorum (német)
 Junken (?) A.: Medicinae domesticae
 Brond Alexander: Hortensia
 Pedemontani Alexii liber artificiorum
 Delitiae et arcana florum
 Curiosus oculationis et incisionis magister (német)
 Amuletum Contra pestem
 Gilberti Jaccaei: Institutiones medicae
 Fr.Pariz: Pax corporis
 Sennerto (?) medicinae practicae
 Jo. Posta (?): Magia naturalis
 Plinius: historia mundi (CC II.3.)

Jog- és törvénytudományi könyvek:

 Zoesius: Commentarius
 Binner: Dissert. juridicae (CC VI.20)
 Canonisatio S.Joann. Nepom.
 Epinomia parochorum
 De jure et justitia
 Juris utriusque enchiridion
 Justiniani Institutiones
 Szegedy: Tyrocinium juris
 Perez: Institutiones imperiales (V VIII.27)
 Lex gratiae
 De privilegiis in genere
 P.Desing: Jus Naturae

Továbbá a számtani és földrajzi szakból:

 Nagy atlasz 30 nagy ivlappal
 Földgömb és éggömb
 A svábföld 28 térképben
 Sasski (?): Introductio geographica
 Sztranki Egyed: Astronnmia
 Geometria extemporanea, 2 példány (Collect. No.II.00 IX.34)
 Principia geographiae
 Geographia globi terraquet
 Veteris et novae geographiae expositio, 2 példány
 Descriptio Asiae, Africae, Americae
 Explicatio mappae geographicae
 Geographia Austriae superioris et inferioris (csak inferioris:
 Y XII.12)
 Fundamenta architectonicae

Politikai művek:

 Guevara: Horologium principum
 Alex. de Hales: Dies geniales
 B. Chassanaeus: Catalogus Gloriam mundi (GG VI.6.)
 Monita politica Justi Lipsii, 2 példány (U VIII.21)
 Lucii Senecae de consolatione
 Placita politico-moralia
 Icon amici et adulatoris
 Itinerarium Peregrini philosophi
 De nobilitate Romana
 Scientiae practicae conclusiones
 Ambrosii Marliani theatrum politicum

Költők:

 Bohemia Ope D.Joh.Nepom. in cruento bello recepta (OO IV.10)
 Jani Pannonii Quinque-Ecoles. episcopi 3.kötet (FF VIII.3)

Nyelvtanok és más írók:

 Nestoris Novariensis vocabula (FF IV.2)
 Aggratulatoria c.Ludovico de Battyán (LL II.48)
 Guarini Veronensis grammatica (II VIII.29)
 Epistolae Matthiae Corvini Regis
 Epistolae heroum
 Sermones de India
 Panegyricus lustris militaris
 Paulini Chetuczky (?) orationes
 Valeriani Maximi libri 3 (FF VIII.16)
 Ciceronis orationes
 Grammatica hebraica
 Panegyrici Matthiae Corvini
 Malegonelli Antonii orationes
 Concilium decem virorum Hungariae
 Galeotti Marci Salamon Hungaricus
 Angelus pacis
 Philippae (?) Alexandr. Sörényi (?)
 Heroes Ungariae et illyrici
 Cypriani Soarii Rhetorica
 Sallustii fragmenta (HH VIII.28)
 S. Francisci Xaverii epistolae
 Barclay: Argenis (X XIII.36)
 Fr. Petrarcae opera
 Clementis XI.orationes consistoriales.

Végül az utolsó csoport, a miscellanea, a következő könyveket fogja

lalja magában:

Pariz-Pápay: Latin-magyar szótár

A. Jambresics: Latin-horvát-német-magyar szótár, 2 példány

Gavanti: Thesaurus S. rituum (NN III.35)

T. Lohner: Instructio de horis canonicis

Menochii distractiones germanicae

Annus symbolicus

Ars semper gaudendi

Quaestiones et responsa eruditorum

Circulus aureus

Xaverius: Anima universi

Thesaurus s. rituum

Congregationes urbis Romae

Panegyricus D. Ignatii

Fragmenta theologica

De caeremoniis baptismi (Y XIII.8)

Balassa: Cationale

Item: Funebrale

Examen ordinandorum, 3 példány (PP IV.34)

Calendarium Sanctorum (Annus Sanctus, Coll. No. II.00 IX.34)

Calendarium aulicum Viennense

Két könyv glagolit betűkkel

Explicatio epist. ad Corinthios (protestáns)

Joannis Ludovici: De anima et vita (U VIII.9)

Glagolit nyelvtan

P. Szánich: rituale ecclesiasticum

Magyar zsoltárkönyv

Pontificale, romanum

Calendarium perpetuum

Római breviarium, 9 példány (U VII.7)

Liber exorcismorum

Jo. Tritemius: Seganographia (?)

Epistola pastoralis Fr. Klobusiczky. *)

Eddig a könyvjegyzék. Részben kiegészíti ezen katalogust egy füzet, mely ugyancsak a Káptalani Levéltárban van elhelyezve; **) átkötve és Fonyó pecsétjével, (mely szépen és épen van megőrizve) ellátva. Ismeretlen kéznek írása. Tulajdonképpen kikölcshözési napló az 1754. és utána következő néhány évről. Ezen füzet adatai

*) A jegyzékben felsoroltakon kívül a püspöki könyvtár állományában még több olyan könyv van, melynek belső kötéstábláját vagy címlapja hátlapját a remeteház exlibrise díszíti. Ilyenek: P. Joannes Henricus Hain: Andächtige und nutzbahre Auslegung des Hochheiligen Opffers der H. Thess. (J XII.5)
Don Ferdinandus Hauck: Epinomia Parochorum (CC 14)
Gesner: De Conciliis libri II. (DD IX.5)

**) Káptalani Levéltár 517: 3.sz. slatt.

szerint P.Ferencznél (Szily) volt 6 könyv (szónoklat, szentírás, elmélkedés, jog, gazdaság); Kovács Mihálynál (Szöllős) szintén; többek között M.Faber Concionator c.műve (3 kötet); P.Imrénél négy könyv; a christianus excitator c.művet a chorusban olvasták; P.Farkasnál hat könyv volt; Fr.Szondy István-nál hat (Kempis, Flores, Páriz-Pápay), Fr.Gáspárnál cseh és német könyv; P.Pezenfelder (?) és Fr.Péter, a sekrestye, a chorus, P.Ferencz, Fr.István (német) P.Miklós (horvát) P.Jambresics János (világi, később remete ujoncz), Fr.Szondy, P.Perkovics, Bogdanics kanonok szerepelnek a többi kikölosönzéseknel. A művek jobbára erkölcstani, neveléstani, szónoki munkák, szentek élete, történelem, térkép, breviárium stb.

*

Élete alkonyán Fonyó maga is állandó tartózkodásra óhajtott a jakabhegyi házba vonulni. 1766 évi szept.3.-án panaszos levelet írt Pozsonyba Klimó püspökhöz. Rövid ünnep az emberi élet; - írta - hetvenedik életéve körül van neki módja belátnia az életjavak állhatatlanságát. El van fáradva. Szeretne tovább is a nyilvánosság előtt dolgozni; de teste már nem bírja. Nyugalmat óhajt; s e célra legjobbnak találja a jakabhegyi házat. Ott nincs a templomba vezető uton lépcső s azért oda igen nagy örömmel megy az isteni szolgálaton való részvétel és papi breviárium végzése céljából; és szabad a levegő. A püspök engedélye nélkül azonban a Jakabhegyen elhelyezkedni nem akar; de meg van győződve a püspök beleegyezéséről; mert hiszen nem akar ő az egyháztól és főtemplomtól, melynek lekötölezettje, távol lenni, de nem akar téli időben otthon elzárva lenni a szobában, mint Pécssett lenni kényszerülne. A hegyen az isteni szolgál-

laton - mint említette - sokkal jobban részt vehet. Hogy ez üdvösebben és kedvesebben történhessék, azon engedélyt kéri a püspöktől, hogy vele együtt néhány egyházi férfiu lakhassék ott állandóan, mint valamely alapítványi helyen.

Klimo püspök valamennyi pontra nézve a consistorium véleményét kérte ki s ez okból 1766 szeptember 9.-én visszaküldötte a levelet Pécsre a vikáriushoz.*) A Káptalan nem helyeselte Fonyó tervét. Sok káptalani ügy van - mondották - melyeket a nagyprépostnak személyesen kell elintézni s melyeket beteg állapotban is elvégezhet. Ezek tőle pécsi tartózkodást igényelnek. Egyébként a jakabhegyi házat fejleszteni nem szándékuk. A kormányhatalom is bizalmatlanul nézi ezen alakulást és feloszlatása tervbe van véve. Féltő, hogy a közalapítvány lefoglalja, jóllehet a ház és telke a Káptalan tulajdona. Azonfelül a pécsi pálosház igénypere a Jakabhegy birtokáért szintén javában folyt éppen ezen időtájt.

1766 szeptember 9.-én ismét folyamodott Fonyó a püspökhöz engedélyért, hogy a Jakabhegyen ő is remete-életet folytathasson. Leveléből világosan látszik, hogy nagy lelki nyomottságnak hatása alatt volt.

Végrendelete 1767 február 8.-án kelt. Szigeti külvárosi telkének egy részét az ott levő építőanyaggal együtt a Papnevelő intézetnek hagyta.**) Arra nézve is intézkedett, hogy hagyatékából a terhek leszámításával fennmaradt részt Pethő kanonok adja át a remeteháznak. Ott szeretne ő is meghalni, - azon a házon keresztül szeretné, ha az égiek lelkét elfogadnák. Felkérte továbbá Pethő kanonokot, hogy legyen a remeteháznak pártfogója, védője. (Pethő volt a remeteház ala-

*) Püspöki Levéltár 1766:81 sz.

**) 1908-ig a növendékpapok kertje és sétahelye, Kaszárnya u.30

pitásának és fenntartásának leghevesebb ellenzője), Hálából Fonyó Pethő kanonoknak hagyományozta kékszinű mellkeresztjét. Ezen végrendeletben ismét meghagyta, hogy az általa építtetett, magtárnak szánt, szigeti külvárosi hombárját (=Fonyóház, később Krajcár kaszárnya, vagy Stokház néven ismert épület) *) Pécs városa birtokolja és 12.000 forint becsár után fizessen 3% járadékot a remeteház számára.

A Káptalan néhány tagja azonban Fonyó intézkedéseit és eljárását továbbra is nehézményezte. Azért a Káptalan tulajdonjogának kidomborítására 1767 február 27.-én a lector-kanonok a káptalani jegyzővel, tiszttartóval, magtárossal, lakotossal és a káptalani hajduval felment a Jakabhegyre; ott mindent összeírtak; - a remetéknek megmondták, hogy ők a Káptalan rendelkezésétől függenek, - lakásukat a házban kijelölték; a templom folyosóján levő tractus és a könyvtárnak aajtáját a Káptalan kis pecsétjével megjelölték; a munkásokat eltávolították és a remetéknek meghagyták, hogy tűzifát ne vágjanak a Káptalan írásbeli engedelmé nélkül.

A leltározás 1767 március 15.-én történt a remeteházban; négy szobát lepecsételtek. A könyvtár aajtáját nem lehetett lepecsételni, mert sem a fa, sem a kő nem tartotta meg a spanyolviaszt. Az ott időző remetéket lakásukon hagyták, a Káptalannak Márton nevű katonája ott maradt őr gyanánt, **)

1767 március 25.-én ezen ténykedés ellen Fonyó óvással élt. Szerinte őt 25 évi békés birtoklásban és ottlakásban háborgatták meg. Alaptalan szerinte a vád, hogy ő a jakabhegyi háznak birtokát valakinek kezére akarná játszani.

*) Jelenleg szegényház.

**) A remeteház tervrajza nézve ld. Dr. Szőnyi Ottó: Történelmi emlékek a Mecseken. (Mecsek-Egyl.Értesítő 1912. évf.)

Mindent, amit eddig a Káptalan birtokán épített, a Káptalan tulajdonába bocsát át. Falségfolyamodással fordult továbbá Mária Teréziához, ki ezen iratot elküldötte Klimo püspökhöz, hogy ő adjon a dologról bővebb információt.

Fonyó az események zürzavarában Klimo püspökhöz is folyamodott. Levelében panaszosan említi fel az eseményeket, a jakabhegyi ház körül történt dolgokat. Ő nem zárt ki a ház használatából senkit; oda a Káptalan bármely tagja nyugodtan jöhetett; ő mindenkivel szemben szives és barátságos volt. Nem áll az sem, - írta tovább - hogy ő a pálosokkal a ház tulajdonjogára nézve tárgyalt. Még magánbeszélgetésben sem hozta elő nekik a dolgot. Tény az, hogy ő magának társakat kért a remeteházba, de nem pálosokra, hanem egyházmegyei papokra gondolt. A remetéknek egyébként többek között azért is nyújtott szállást, hogy ne kolduljanak.

Klimo püspök Fonyó levelére 1767 április 2. kelettel válaszolt. Hatalmas és szép oltmánya ez a mélyen vallásos érzésű püspök lelkületének, melyben a szeretet nagy érzését megindító komolysággal fejtegeti.

Klimo püspök a Káptalanhoz is írt április 11.-én kelt békéltető sorokat. Fonyót mentette, a félreértés anyagát és eseteit tompította. A Káptalan a püspök atyai bizalmas és békítő soraira teljes tisztelettel megnyugodott.

1767 április 11.-én határozatilag kimondották a káptalani ülésen, hogy a ház kezdettől fogva az egyházmegyei papság számára készült. Annak köréből lelki gyakorlatokat tarthatnak ott mindazok, akiknek a Káptalan azt megengedi. Kiszolgálásra és a ház rendbentartására egy-két remete ott maradhat. Utána kell nézni, hogy van-e valahonnét ellátásuk. Ha csakugyan szegények, akkor a Káptalan gondoskodik esetről-esetre ellátásukról.

Fonyó Sándor kanonok, választott püspök, káptalani nagyprépost, e küzdelmet halálával zárta le, mely 1767 április 21.-én történt. Nevét a pécsi püspökség történetében megörökítette. Erőteljes, kezdeményező, gyakorlatias egyéniség, nagy tudományos felkészültséggel. A lelkipásztorkodás, egyházi közigazgatás, káptalani közjegyzői teendők, vármegyei szolgálat egyaránt területei voltak fáradhatatlan tevékenységének. Klimó püspöknek hűséges helynöke volt; a Nesselrod gróf püspök által ismét naggyá tett pécsi megyét mint vikárius gondozta, Simontornyától a Száváig. Helynöki intézkedései (missiles vicariales) kötetekre terjednek s a püspökségnek becses történetforrásai. A papnevelést is ő gondozta; az 1736. évben kihaló papnevelési birtokot először ő kezelte; saját házában (az 1736-39 közötti években) papjelölteket nevelt és tanított. A papnevelés továbbra is élénk gondját képezte. Egészben véve kiváló és súlyos egyéniség volt, sokoldalú és sikeres működéssel. Elhunytá után a remeteházban a szokott módon tovább folyt az élet. Egy esetben panaszok merülvén fel a háztartást illetőleg: megbízásból Sznopek rácsvárosi és Döry kővágó-szöllősi plebánosok vizsgálatot végeztek, jegyzőkönyvet vettek fel. A panaszok alaptalanoknak bizonyultak.

*

A pozsonyi helytartótanácsból 1782 február 25.-én kelt szigorú rendelet érkezett, mely az uralkodónak azon parancsát hozta tudomásul, hogy minden remete, bárhol tartózkodik is, kimélet és válogatás nélkül, ha mindjárt mint templomőr vagy egyházi szolgálat is, négy héten belül illetékes felsőbb hatósága által életmódjának elhagyására kényszerítendő. Ha valamelyikük fogadalom címén volt remete, az esetet gyóntatójára

val igazítsa el. Ha számukra valamely alapítvány tételét (különösen ha egyházi vagy kántortanító munkakörét töltötték be), életük végéig ezt élvezhetik. A remetehelyek ugy tekintendők, mint más világi hely vagy épület és tulajdonosaik más használatra adják azokat át. A papremeték szintén tegyék le a remeteöltönyt. Mindezen előírás életbeléptetéséről pedig kimutatást és felterjesztést kérnek. (Az iratot aláírták Csáky János gróf, Skerlecz Ferenc és Boross Lajos)*)

Erre az 1783. évben a jakabhegyi háznak kiürítését megkezdették. A butorok jórészét a városba, a papi nyugdíjas házba (Mindenszentek u.) lehozták, nevezetesen az emeleti helyiségeknek és a földszint két (déli és nyugati fekvésű) szobájának butorzatát. Az összeírást 1783 január 2.-án Nunkovics György nagyprépost és Jakobovics Imre papremete végezték; ez utóbbi ügyelt fel a szállításra is, melynek lebonyolítására a Káptalan bocsátotta a kocsikat rendelkezésre. A könyvtár még egyelőre a remeteházban maradt. A vallásalap azonban (minthogy akkortájt erős irányzat volt a könyvtárak központosítására), ezen könyvtárra vagy a könyvek árára igényt tartott. A Káptalan felterjesztésére a Helytartótanács 1785 március 29.-én **) a Káptalannak ez ügyben választást engedett. A Káptalan megmentette Pécs számára akkor ezen könyvtárt, valamint a Klíma-könyvtárt, a papnevelőintézet könyvtárát és a káptalani levéltárt is: a Helytartótanács ugyanis mindezt Pozsonyba, illetve Budára akarta szállítani. Sok könyv ekkor a Fonyó-Jakabhegyi könyvállományból a püspöki könyvtárba került, a remeteház exlibris jegyével,

*) Püspöki levéltár. 1782:32 sz.

**) 8829.sz. Káptalani levéltár 496:55

vegy Fonyó sajátkezű bejegyzésével (:Eremi S. Jacobi supra Patacs, 1754) megjelölve. *)

A remeteház többi butoráról 1786 augusztus 7.-én vették fel a leltárt és Nunkovics György nagyorépost, mint püspöki helynök, 1786 augusztus 11.-én a káptalani gyűlésen bejelentette, hogy a jakabhegyi házból az összes butorokat a városba, a papi nyugdíjas házba hozatta le és hogy azokat augusztus 12.-én elárverezteteti. Nem nagy értékű dolgok; felbecsülés után maga Nunkovics hajlandó volna őket megvenni, amibe a Káptalan beleegyezett s az árnak megszabását rábizta. Az árverést azonban szokott módon mégis megtartották. Eredménye 220 frt. Butorok, képek, konyhaberendezés, két puska, két trombita és háziállatok szerepelnek többek között a leltárban. Szily Ferencnek és Fr. Györgynek szobájában hagytak vissza valamelyes butorzatot. A jakabhegyi házból az utolsó két pap, Szily Ferencz és Drinovszky végül a semináriumba lettek beszállásolva. **) Hogy az a ház ugyanis üresen ne maradjon, az ott maradt béres erdőkerülővé lépett elő és ezen állás jövedelmét és kötelességét nyerte.

A jakabhegyi házat közbiztonsági szempontból a Káptalan le akarván rombolni, épületekőveket belőle a gyüdi ferences rezidencia számára is ígért; P. Tóth István gyüdi prezdens jelentkezett 1820 január 24.-én az ígért kövekért; de akkor a Káptalan úgy határozott, hogy előbb készítsék el a jakabhegyi ház épületanyagáról a leltárt s akkor fogják csak a gyüdieknek az ígért épületanyagot átutalni.

*) Eddig felderítetlen uton a bonyhádi plebánia könyvtárába is került egy könyv; a címlapon Fonyó kanonok sajátkezű bejegyzésével: Eremi S. Jacobi Supra Patacs, 1754. A mű címe: A eöreök életnek uttya (alkalmas köpekkel); írta P. Suquet Antal S. J. latinból fordította P. Dereky György S. J. Nagyszombat, acad., 1678. Vizkeleti Lyndvai Mártonnak ajánlva. A mű könyvészeti ritkaság; Prágában egy, Budapesten három példány van belőle; több nem ismeretes. (Szabó, Régi M. Könyvtár I. 1226.)

**) Szily később Patacsra költözött, hol szülője volt. Elhunyt 1791 április 5.-én. A patacsi temetőben nyugszik.

1822 november 22.-én a szent Jakab hegyén lakó erdész (ki az ott levő kertért és bormérésért évi 25 frt. bérletet fizetett), azt panaszolta, hogy rossz és garázda emberek gyakori otttartózkodása miatt nem mérhetett ki jóformán semmi bort és azért a bérlet egy részének elengedését kérte. A hegyen lakó erdész helyzete az oda gyakran feltévedő kóbor és garázda emberek miatt oly bizonytalmá lett, hogy a Káptalan kénytelen volt oda oláh cigányokat telepíteni (securitatís gratia Zingaros valachicos illocavit) és az erdészt Csérkut községben helyezte el.*)

A templom berendezését és részben épületanyagát az uradalom jobbára a kegyurasági templomok között (Szöllős, Bakonya, Bicsérd, Rácváros) szétosztotta. A jakabhegyi épületek ezután gyorsan pusztulásnak indultak.

A régi emlékek hatása elűlt azonban a környék lakóságának zarándoklata, látogatása, különösen szent Jakab napján (július 25) egyelőre tovább tartott. Ezt a bucsunapot, különösen a közeli hegyaljai falvak ifjusága, a helyszínen megtartotta. Szilaj verekedések is történtek elég gyakorta, sőt egyszer emberölés is. Az uriszék többször volt kénytelen a verekedők között a szokásos botbüntetéseket kiosztani és őket a rácvárosi uradalmi börtönbe záratni.

Lassankint azonban a bucsunap tudata is elmosódott, s a történeti okmányokon kívül a régi idők emlékét a helyszínén most már nem őrzi semmi. Sem felirat, sem emléktábla, sem kereszt, sem kápolna. Csupán a romok. Az evangéliumi hasonlat szerint ugyanis: "szakadt az eső, fújtak a szelek és ama házra rohantak, mely összedőlt és nagy volt annak

*) Pécs-Bar. Muz. Egy. Értes. III.3. és IV.1.

romlása" (Máté 7), jóllehet kősziklára volt építve. De éppen azért, mert kősziklára volt építve: jogosult a reménységgel, hogy valamely formában ismét fel fog éledni.

Pécs, 1934 május.

Szentkirályi István.

A JAKABHEGYI REMETEHAZ EXLIBRISE.

Metszette Binder János Fülöp

budai rézmetsző 1760 körül.